

Özgür Birey

Gürcan Banger

EGEV – 15 Şubat 2007

Özgürlük nedir?

- **Özgürlük**, herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir koşula bağlı olmama durumudur. (TDK)
- **Özgürlük**, her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumudur. (TDK)

Ama bu kadar basit de değil...

- **Özgürlük kavramı, felsefî anlamda iki farklı tanımlama ile iki ayrı kategoride ele alınır:**
 - 1. Negatif özgürlük,**
 - 2. Pozitif özgürlük.**

Negatif özgürlük

- **Negatif özgürlük;** kişinin, ne yapmak istiyorsa onu yaparken başkaları tarafından engellenmemesidir. (Berlin)
- **“Benim özgürlüğüm, senin özgürlüğünün başladığı yerde biter.”**
- **Bireyi öne koyan bu anlayış, liberalizmin temelini oluşturur. (Locke, Mill, Bentham...)**

Negatif özgürlük

- **Negatif özgürlük anlayışı insan hakkında iyimser bir bakışa sahiptir.**
- **Negatif özgürlük, gerçek anlamını devletin ve toplumun olmadığı ortamda bulur.**
- **Ancak bireye karşı tehditler oluşmaya başladığında; feragatler eşliğinde bir otoriteye (kurumlara, protokollere vb) ihtiyaç oluşur.**

Negatif özgürlük

- Negatif özgürlük söylemi şunları dile getirir:
 1. Özgürlüğümüzün bir kısmından kendimiz vazgeçtik ve sosyal otoriteye devrettik.
 2. Bu feragatten dönebiliriz. Çünkü bizim bireysel irademiz özgürlüğümüzün yegane kısıtlayıcısıdır.
 3. Eğer sosyal otorite, verdiğimizden daha fazlasına müdahale ediyorsa, onu sınırlarına geri çekmeliyiz.

Pozitif özgürlük

- **Pozitif özgürlük**, (negatif özgürlüklerin nereye kadar perdelenebileceği de dahil olmak üzere) kamusal kararlara katılma ya da onları kontrol etme gücüdür. (Berlin)
- Kendini tanımlamaya “Eğer sosyal otorite olmasaydı ve özgürlüklerimiz sınırsız olsaydı, nasıl bir dünyada yaşardık?” sorusunu sorarak başlar.
- Bu soruya olumsuz sayılabilecek cevaplar verir.

Pozitif özgürlük

- Hobbes'un dediği gibi "İnsan, insanın kurdu" olduğundan düzeni korumak için herşeyi denetim altında tutan bir otoriteye ihtiyaç vardır. Bu da **devlettir**.
- Cezalandırma korkusu, insanları 'haksız özgürlükleri' kullanarak suç işlemekten ve düzeni bozmaktan koruyacaktır.
- Özgür olmamanın daha iyi olacağını, 'iş'i kanun ve sınırlamalara bırakmak gerektiğini söyler. (Platon, Hobbes, Rousseau, Macchiavelli, Marx...)

Pozitif özgürlük

- Pozitif özgürlük açısından bakıldığında; otoritenin yurttaş veya birey karşısında ne kadar geriletilebildiği, özgürleşmenin düzeyi hakkında bir göstergedir.
- Devletin, toplumun odağını oluşturarak her şeyi tanımladığı örneklerde sivil toplum mücadelesi ile pozitif özgürlük arayışları **çakışır**.

Özgürlüğün üç temel özelliği

- Özgürlüğün birey temelinde üç temel özelliği vardır:
 1. Kendisiyle yüzleşme, hayal kurma, düşünce üretme (iç özgürlük),
 2. Karar verme ve harekete geçmeye hazırlanma (irade),
 3. Kararını eyleme dönüştürme ve uygulama (eylem).

Özgürlüğün üç farklı kategorisi

- İnsanın özgürlüğünü üç farklı kategoride ele alabiliriz:
 1. Birey olarak,
 2. Toplum olarak,
 3. Kültür olarak.

Özgür birey?

- Özgürlüğü tanımlarken; “Dilediğinizi söyleyebilir, dilediğinizi yapabilirsiniz” denir.
- Ama bilinmeli ki; “Özgür bireyin ayak bağı da kendisidir.”

Özgür toplum

- Özgür birey için gerekli olan en önemli unsur, özgür toplumun varlığıdır.
- Özgür toplum, bireyi davranışları nedeniyle cezalandırmaz veya bireyi kısıtlamaz. (Özgür toplumun bakış açısı, cezalandırma veya kısıtlama değildir.)
- Ama ne yazık ki; özgür birey için bir önkoşul olan bu önerme 'gerekli' ama 'yeterli' değildir.

Neden 'yeterli' değil?

- Bir konut edinme özgürlüğünüz olabilir ama konut edinecek maddî olanaklara veya haklara sahip deęilseniz, konut edinmeniz mümkün olmaz.
- Özgürlüğü yaşamak için gerekli kaynaklar her zaman birey tarafından sağlanamayabilir.
- Dolayısıyla özgürlük vaadi, kaynak sağlamayı garantilemez.

Özgürlüğün gerçek anlamı

- **Klasik tanımlamalar, özgürlüğü zamandan, mekândan ve koşullardan bağımsız olarak ele alır.**
- **Özgür davranış modelinin doğrudan bireyden kaynaklandığını, kaynağının bireyin kendisinde olduğu düşüncesini taşır.**

Özgürlüğün gerçek anlamı

- **Bireyin özgürlüğü, gerçekten klasik tanımlamada yer aldığı gibi midir?**
- **Gerçekten özgürlüğün bütün sorumluluğu, kaynakları ve sahipliği bireye mi aittir?**

Özgürlüğün gerçek anlamı

- 'Özgür birey', insanlığın evrensel bir koşulu değildir.
- 'Özgür birey', zamandan, mekândan veya sosyal koşullardan bağımsız değildir.
- 'Özgür birey' kavramı, tarihsel ve sosyal bir yaratıdır.

Özgürlüğün gerçek anlamı

- Örneğin bugün yaygın olarak kullandığımız 'özgür birey' kavramı, modern çağda kapitalizmin yarattığı bir ayırımı işaret eder.
- Bu çağda özgürlüğün özü olan düşünme, karar verme, seçme ve uygulama genel anlamda piyasaya indirgenmiştir.
- Çünkü bu çağ, aşk dahil her şeyi meta haline dönüştürüp ticarileştirir.

Özgürlüğün çağdaş anlamı

- Modern dönemde (klasik döneme oranla) özgürlüğün iki temel özelliği bulunmaktadır:
 1. Özgürlüğün bireycilikle yakın bağı,
 2. Piyasa ekonomisi ve kapitalizm ile olan genetik ve kültürel bağlantısı.

Özgürlüğün çağdaş anlamı

- **Özgür birey, kapitalist ekonomik sistemin 'olmazsa olmaz' ön koşuludur.**
- **Birey, sistemin kendine sunduğu tüketim ekonomisinde istediği (!) seçimleri yapabilmektedir.**
- **Dolayısıyla mevcut sistem, toplumu ve bireyi davranışlarının efendisi olduğu ve bu nedenle özgür olduğuna 'ikna etmektedir'.**

Özgürlüğün çağdaş anlamı

- Çağdaş birey gerçekten özgür olma şansına sahip midir?
- Davranışları, başta medya olmak üzere değişik güçler tarafından denetim altına alınmış bireyin gerçekten özgür sayılması mümkün müdür?

Özgürlüğün çağdaş anlamı

- Bugün üretim, sadece mal ve hizmet üretilmesinden ibaret değil.
- İhtiyaçlar da yeniden üretiliyor.
- Sistem, bizim için sürekli yeni ihtiyaçlar yaratıyor ve bize 'özgürce seçebileceğimiz' sınırsız seçenekler sunuyor.

Bitirirken...

- **Son araştırmalar bireysel özgürlüğün temel değer olduğu ülkelerde; bireylerin toplumdan koptuklarını, komşularından dinsel cemaatlerine kadar pek çok toplulukla yabancılaştıklarını gösteriyor.**
- **Bu süreçte sosyal sermaye ve toplumsal güven göstergelerinin de düşüőe geçtiği anlaşılıyor.**

Bitirirken...

- **Dolayısıyla pederşahî devlet anlayışının özgür bireyin oluşmasına kolaylık sağlamadığı toplumlarda; özgürlük için yapılan mücadele kadar sosyal sermayenin güçlendirilmesi çalışmalarına da özen göstermek gerekir.**

Teşekkür

- Nazik ilginiz ve sabrınız için teşekkür ederim.
- Sorularınız olursa cevaplamayı veya katkılarını dinlemeyi isterim.

Gürcan Banger